

Posljednje tematsko poglavlje nosi naslov *Udžbenici povijesti i historiografije*. Prvi rad pod naslovom *Eksplzivna naprava s odloženim dejstvom. Slika ratova 90-ih u srpskim udžbenicima istorije (1993-2005)* autorice Dubravke Stojanović (povjesničarka). Autorica navodi kako su udžbenici u Srbiji prvi put promijenjeni 1993. godine. Kazuje kako je smisao tadašnjih udžbenika bio izmjena slike o prošlosti radi potreba sadašnjosti. Ističe kako je tada bilo potrebno napraviti povijesni konflikt između Srba i Hrvata. To je bilo potrebno da se stvori psihološka osnova za rat. Navodi kako su tekstovi bili ispunjeni ksenofobijom, prezirom i mržnjom prema susjednim narodima te europskoj i svjetskoj zajednici. Poslije političkih promjena 2000. godine, u udžbenicima nema govora mržnje, ne vrijeđaju pripadnike drugih naroda i vjera. No navodi kako je matrica tumačenja raspada Jugoslavije ostala identična. Ključ nalazi u tumačenju srpskog naroda kao žrtve. Za kraj navodi kako su ratni zločini izjednačeni te je prikazano da su sve strane u ratu jednako odgovorne.

Posljednji rad posljednje teme nosi naslov *Prikaz postanka suvremene Republike Hrvatske u hrvatskim udžbenicima povijesti za osnovnu školu* autora Damira Agičića (povjesničar). Autor navodi kako su udžbenici bili pod snažnim pritiskom politike. Od 1992. u uporabi je bio udžbenik Ive Perića te je vrijedio sve do 2004. godine. Perićev udžbenik je po autoru teksta bio odraz vremena u kojem je nastao, pisan je kao reakcija na teško političko stanje i rat. Nakon donošenja Hrvatskog nacionalnog obrazovnog standarda (2007.) dolazi do pojave novih udžbenika, napisanih novim programom. Za sam kraj autor ističe kako su udžbenici važan medij u prenošenju povijesnog znanja, trebala bi to biti mjesta na kojima se gradi kritički odnos prema prošlosti i sadašnjosti te stječu vještine koje omogućuju razumijevanje složene stvarnosti i suočavanje s kontradiktornim interpretacijama.

Zbornik *Kultura sjećanja* predstavlja interdisciplinarno istraživanje Hrvata, Srba i Bošnjaka. Nadasve je poučan jer nam daje šire aspekte na razdoblje Domovinskog rata i rata u Bosni i Hercegovini. Iznimno je važan jer radovi koji su objedinjeni u njemu nisu pisani subjektivno, nego pokušavaju prikazati istinu o događajima koji su obilježili stvaranje država. U zborniku se prikazuju problemi s kojima su se susretale i susreću se vjerske manjine, nacionalne manjine te ostali manje zastupljeni, no jako bitni elementi od kojih se tvore nastale države. Osobe koje se bave razdobljem rata, ne samo povjesničari već i politolozi, psiholozi, sociolozi trebaju pročitati navedeni zbornik kako bi što bolje razumjeli poredak minulih događanja na ovim prostorima.

Izabela Jakarić

**Mato Lovrak.** *Uzvišeno zvanje*. Zagreb: Mozaik knjiga, 2011.

Zamjetnu pozornost medija i javnosti krajem 2011. godine izazvala je objava romana *Uzvišeno zvanje* u izdanju Mozaik knjige. Razlozi su višestruki, a među najvažnijim su činjenice da je autor romana Mato Lovrak, jedan od najobjavljivanijih hrvatskih dječjih književnika; da se radi o posthumno objavljenom rukopisu sačuvanom

u književnikovoj ostavštini; da roman sadrži autobiografske sadržaje, kao i da je glavna tema romana *uzvišeno* učiteljsko zvanje. Tako je novoobjavljeni roman aktualizirao “stare” teme i otvorio nova pitanja – o životu i djelu učitelja i književnika Mate Lovraka, njegovoj ostavštini, temama Lovrakovih romana i priča i, u konačnici, njihovom značenju za nas.

Ne slučajno, u fokusu javnosti našao se i Hrvatski školski muzej, kulturna ustanova u kojoj se čuva darovana ostavština Mate Lovraka - knjižnica, radna soba, dokumenti, rukopisi i korespondencija.

Među neobjavljenim sačuvanim rukopisima čuva se i rukopis romana naslovljen *Uzvišeno zvanje*. Za objavljivanje ga je priredila književnikova unuka, gospođa Jagoda Hodak, nositeljica autorskih prava i posjednica obiteljske ostavštine književnika, gdje se čuva varijanta rukopisa romana u strojopisu. Prvi originalni rukom pisani tekst čuva se u osobnom fondu *Lovrak, Mato*, u Arhivskoj zbirci Hrvatskog školskog muzeja.

Roman *Uzvišeno zvanje* je četvrti dio autobiografske proze objavljene za književnikova života u tri romana: *Slamnati krovovi*, *Gimnazijalac* i *Preparandist*. Tako je do sada poznata autobiografska trilogija, objavljena u desetogodišnjem razdoblju od 1963. do 1972. godine, u 2011. godini postala autobiografskom tetrologijom. U prvom romanu književnik je opisao razdoblje djetinstva u rodnom selu Velikom Grđevcu, u drugom školovanje na Nižoj realnoj gimnaziji u Bjelovaru, a u trećem romanu razdoblje mladosti i obrazovanja na *zagrebačkoj Preparandiji* - Učiteljskoj školi u Zagrebu, koje je bilo prilagođeno ratnim uvjetima. Kronološki, trilogijom je opisano vrijeme od 1899. do 1919. godine.

U nastavku romansirane autobiografije književnik je opisao razdoblje od 1919. do početka 30-ih godina 20. stoljeća, razdoblje službovanja mladog učitelja u gradskoj i seoskim osnovnim školama.

Za lakše razumijevanje teksta dobro je podsjetiti se osnovnih biografskih činjenica. Mato Lovrak je u srpnju 1919. godine položio ispit zrelosti na Učiteljskoj školi u Zagrebu. Tijekom 1919. godine odslužio je jednogodišnji vojni rok i dekretom bio raspoređen kao učitelj pripravnik u osnovnu školu u Kutini, a zatim u Ilovskom Klokočevcu. Nakon dvije godine službovanja kao učitelj pripravnik, 8. veljače 1923. godine položio je učiteljski ispit i stekao zvanje pravog učitelja za osnovne škole. Imenovan je za učitelja u osnovnim školama u rodnom selu Velikom Grđevcu, potom u Velikim Zdencima. Godine 1934. Mato Lovrak se s obitelji preselio u Zagreb, gdje je najduže radio u osnovnoj školi na Selskoj cesti.

Kao i u prethodnim romanima iz autobiografskog ciklusa, tako i u *Uzvišenom zvanju* pisac koristi izmijenjena imena za imenovanje likova i mjesta događanja. Glavni lik je mladi učitelj *Marko Matić*, *Veliki grad* je Zagreb, *Mali grad* je Bjelovar, *Selo kraj Malog grada* je Veliki Grđevac, a *Trgovište* je Kutina.

U opisanom životnom putu mladog učitelja Marka Matića iščitavamo piščevu biografiju prvih godina rada, služenja vojnog roka, polaganja učiteljskog ispita, početak objavljivanja u učiteljskom glasilu, sklapanje braka.

Istovremeno, biografske činjenice su polazište za opće, gotovo dokumentarne opise. Poput kroničara vremena, Lovrak nas uvodi u prošlu zbilju hrvatskoga školstva

prve polovine 20. stoljeća, angažiranost i tegobe učiteljica i učitelja, opće životne prilike i društvo u Hrvatskoj u nastaloj Kraljevini SHS.

Dragocjeni su opisi učiteljske i školske svakodnevice u malim sredinama, odnosa društva prema obrazovanju i učiteljima, neravnopravnosti učiteljica, imenovanja i premještanja učitelja dekretima, političkih previranja, kažnjavanja nepoćudnih, nadzora školskog sustava. Mladi učitelj kritičan je prema *starom i zaostalom* u društvu i u radu s djecom, zalaže se i uvodi nove, avangardne pedagoško-didaktičke metode. Istovremeno, upoznajemo intimni svijet osobnih promišljanja mladog učitelja, njegovih emotivnih stanja, ushićenja i nesigurnosti. Ipak, neupitna je temeljna opredijeljenost i posvećenost učiteljskom pozivu: *“Učiteljski poziv je rad posebne prirode. Uzvišen. Svet!”*

Roman *Uzvišeno zvanje* istinski će zainteresirati čitatelje povijesne proze, istraživače povijesti školstva u Hrvatskoj i otkriti nam nove spoznaje o učitelju i književniku Mati Lovraku.

Sonja Gaćina Škalamera

**Marijana Hameršak. *Pričalice: o povijesti djetinjstva i bajke*. Zagreb: Algoritam, 2011.**

Knjiga Marijane Hameršak *Pričalice: o povijesti djetinjstva i bajke* temelji se na njezinu doktorskom radu *Tvorbe djetinjstva i preobrazbe bajke u hrvatskoj dječjoj književnosti*, kao što sama autorica navodi u uvodnom poglavlju naslovljenom *Na početku...* U uvodu je istaknuta tema: ulazak bajke u hrvatsku dječju književnost, s osvrtom na povijest djetinjstva te dječje slušateljske i čitateljske prakse u Hrvatskoj tijekom 19. stoljeća.

Drugo poglavlje pod nazivom *Povijest djetinjstva* bavi se historiografskim djelom francuskog povjesničara Philippea Arièsa *Stoljeća djetinjstva* u kojemu se ističe misao o djetinjstvu kao promjenjivoj kategoriji u vremenu i prostoru. Marijana Hameršak navodi i druge autore koji su se bavili temom povijesti djetinjstva, poput Norberta Eliasa, Lloyda de Mausea i Lawrencea Stonea, a ukazuje i na recepciju Arièsova djela u radovima hrvatskih historiografa i povjesničara književnosti.

*Povijest i književnost: djeca i bajke* naslov je trećeg poglavlja u kojemu se promišlja suodnos pojave kategorije djetinjstva i početaka dječje književnosti. Prikazane su različite teze književnih teoretičara: neki smatraju da je otkriće kategorije djetinjstva potaknulo nastanak dječje književnosti, dok drugi vide dječju književnost ne kao odraz djetinjstva, nego kao sredstvo kojim se regulira odnos prema djetinjstvu.

U četvrtom poglavlju naslovljenom *Djeca i slušateljske prakse u 19. stoljeću* riječ je o pozitivnim i negativnim sudovima o utjecaju određenih pjesama ili priča na djecu koji su se pojavljivali u novinama, pučkim kalendarima, udžbenicima i drugim publikacijama. Osobito su se školski udžbenici nametnuli u ulozi savjetnika jer su sadržavali poučne priče koje su trebale služiti odgoju učenika te demistifikaciji i racionalizaciji usmenih i pisanih pučkih priča i vjerovanja. U drugoj polovini 19. stoljeća priznati